

rei conditione subtiles, quas adjuvante Christo confido pinguescere, prius intentus, mox securus sequitur. Quæsisisti ergo, unde malum: interrogo, quod malum dicas, commune enim hoc nomen est culpæ et vindictæ; cæterum abusive supplicium malum vocatur, cum gravitate ejus quo infertur iudicii vindicetur. Respondes, de peccato te dicere, non de supplicio.»

AUG. Aperuisti omnino stultitiam tuam, quantum potuisti, qui malum confiteris esse peccare, et malum non esse dicis, sed abusive malum vocari, supplicio sempiterni ignis ardere. Sed tantæ absurditatis rationem reddis egregiam: «Abusive, inquis, supplicium malum vocatur, cum gravitate ejus quo infertur iudicii vindicetur.» Si ergo, ut hoc dicas, damnati pœnam non ex miseria patientis, sed ex justitia damnantis appendis; dic apertius, bonum esse supplicium, quod abusive dicis malum vocari. Supplicium est enim pœna peccati, et justa est utique pœna peccati: justum est itaque supplicium; et omne quod justum est, bonum est: bonum est ergo supplicium. Nonne cernis, nisi ita damnatum a damnante distinguas, ut ipsam damnationem, quod supplicium est et pœna peccati, bonum quidem opus esse asseras damnantis, sed damnati exitium malum: non, inquam, cernis, nisi hæc ea ratione distinguas, ad hoc te perducere ut dicas, homines malis operibus suis, non ad mala quæ patiantur graviora, quod verum est, sed ad bona potius pervenire, quod tam falsum est, et tanta vanitate dicitur, ut ista sapere tantum sit malum, quantum est etiam cordis cæci supplicium? Igitur non abusive vocatur malum; sed prorsus malum est patienti: bonum est autem facienti, quia justum est pœnam irrogare peccanti. Si delirare non vis, ista distingue.

XXVII. JUL. «Quæris ergo unde sit hoc malum, quod

OPERIS IMPERFECTI CONTRA JULIANUM, LIB. V. 359
merito malum vocatur, id est, peccatum. Respondeo, imperite nimis rogari originem rei, de cujus adhuc definitione non constitit. Videamus ergo prius utrum sit, tunc quid sit, ultimum unde sit. Feci hoc quidem in primo præsentis operis libello; sed ibi ex aliqua parte securus: ambigatur ergo utrum sit malum.»

AUG. Si tu esse malum diceres, ego autem negarem; tunc inter nos quæstio verteretur, utrum esset malum, in qua quæstione susciperes ostendere malum esse, quia id a me negatum esset: cum vero id neuter nostrum neget, neuter hinc ambigat; quid poscis ut ambigatur unde non ambigatur, nisi loquendi libidine; ut non verborum meorum convictione, sed librorum tuorum multitudine glorieris?

XXVIII. JUL. «At id esse testantur frequentata vitia et severa iudicia: constitit ergo esse peccatum. Quærimus quid sit; utrum corpus aliquod sit, quod ex multis compositum videatur; an singulare quiddam, sicut unum aliquod elementum, vel per cogitationem a reliquorum communione purgatum. Porro nihil horum est. Quid est ergo? Appetitus liberæ voluntatis, quem prohibet justitia: vel ut definitione utamur priore, Voluntas faciendi quod justitia vetat, et unde liberum est abstinere. Considera ergo, utrum extra terminos definitionis hujus peccatum nequeat inveniri, ne alibi valetur, quod nos comprehensum putamus. Consulamus ergo justitiam iudicantis, ut et illius testimonio clareat, utrum bene cinctum sit his limitibus genus omne peccati. Imputat-ne Deus quod scit non posse vitari? At nulla justitia est, et summa deformatis: imo si hoc fiat, non puniuntur peccata, sed crescunt. A justo enim iudice culpa puniri solet: ea si in ipsum arbitrium justitiæ corruptione pervadat, vindicata est de iudice, non punita. Non ergo impu-

tat justitia in peccatum, nisi unde liberum est abstinere. Liberum autem dici non potest, nisi quod sine aliquo inevitabili naturalium coactu, in jure emancipatæ constiterit voluntatis. Optime ergo est finitum et plene: Peccatum est voluntas faciendi quod justitia vetat, et unde liberum est abstinere. His ergo partibus absolutis, quærat unde sit, quod perturbatissime ante has definitiones fuerat inquisitum. Unde est ergo peccatum? Respondeo, de libera voluntate facientis. »

AUG. Ita-ne vero de libera voluntate facientis est, ubi dicitur, « Si autem quod nolo ego hoc facio, jam non » ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum¹? Vides-ne cum quæris unde sit peccatum, atque respondes, « De libera voluntate facientis, » illud te cogitare peccatum, quod non est etiam pœna peccati: hoc autem ubi facit homo quod non vult, et tamen peccatum esse Apostolus clamat, ad hanc tuam responsionem minime pertinere, nec ad illam definitionem, quam commemorasti dicens, Peccatum id esse, quod est voluntas faciendi quod justitia vetat, et unde liberum est abstinere? Quomodo enim liberum est abstinere, ubi clamatur, Quod nolo hoc facio? Aliter ergo natura humana peccavit, quando ei liberum fuit abstinere a peccato: aliter nunc peccat perdita libertate, quando eget liberatoris auxilio. Et illud tantummodo peccatum erat: hoc autem etiam est pœna peccati.

XXIX. JUL. « Sed videamus, utrum istud quod definitio præmissa confecit, omnium assensione firmetur. Certe nec prudens hinc ullus potest, nec catholicus dubitare, id est, nec peccatum esse nisi quod potest cavere, nec justitiam esse nisi quæ hoc imputet illi quem

¹ Rom. vii, 20.

punit, quod libera voluntate per se ipse commisit, cum potuisset cavere. »

AUG. Hoc imputatum est primo homini, quod posset cavere, si vellet: sed ejus peccato universa etiam in posteris natura vitiata Salvatore opus habet, ut possit cavere peccata, quando etiam ætas accesserit, qua uti possit rationis officio: ante hanc vero ætatem inest ex origine reatus generatione contractus, regeneratione detrahendus. Quod vos negando, apertissime dicitis Christum Jesum non esse Jesum parvulis; qui propterea teste Angelo sic vocatur¹, quia salvum faciet populum suum, (in quo populo parvulos esse non vultis,) a peccatis eorum.

XXX. JUL. « Sed ut nobis jam ista non lubricant, ita a Manichæo et Traduciano paribus animis repelluntur. Videamus ergo quid ipsi dicant. Manichæus scribit naturale esse peccatum: annuit Augustinus naturale esse peccatum. Ambo ergo ab ea, quam præmisimus, definitione dissentiunt, habentque in naturali peccati nuncupatione collegium. Videamus quid dicant etiam de genere peccati, id est, quod putant esse peccatum, quod ambo naturale confirmant, ne forte vel in sequente gradu dissentiant. Quid scribit Manichæus ad filiam? Concupiscentiam carnis, et illam voluptatem fœcunditatis operi destinatam, per hoc probari diabolicam, per quod opus ejus publicum vitet aspectum. Quid Augustinus? Idem per omnia²: « Illa concupiscentia carnis frutex est diaboli; causa, lex peccati, quæ evitat, inquit, ubique conspectum, et quærit pudendo secretum. » Ergo nec de priore, nec de sequente mali ratione discordant. Quid tertium? Cum jam quæritur unde sit malum, Manichæus de natura, inquit, tenebrarum æterna. Quid Augustinus?

¹ Matth. i, 21. — ² Vide supra lib. 3. n. 177. et 184. Lib. i. de Nupt. et Conc. c. 23. Ibid. c. 7.

Nimie, inquit, istud magister meus, qui putat malum nunquam coepisse: coepit per primi hominis voluntatem, imo jam per superioris naturæ, id est, angelicæ; sed ex eo tempore factum est naturale. Everberat eum nimirum præceptor suus, et in jus auctoratissime trahit. Quid judicaturus est inter hos Catholicus? Manichæum quidem sine dubio stolidissimum, qui putet naturale peccatum; sed cum Augustini ingenio compositum, peracutum videri. Quibus enim conveniat naturale esse peccatum, atque hoc peccatum unius speciei esse fateantur, a quo omne genus hominum possideri putent? Sed post hæc dicere audere discipulum, in uno tantum non esse naturale, quod omnibus fateatur ingenitum; puerilibus sine dubitatione verberibus infamatum, subdent eum magistro consequentius blasphemanti. Sed utrumque simul, discipulum et magistrum, a conventu exterminabunt piorum. Vide ergo quid indulgeamus. Non tibi placet quod dicit Manichæus, malum esse naturale: dic ergo neminem reum nasci, et evasisti, negans profecto originale peccatum. Sed non dicis; confiteris ergo nec a magistro te velle desistere, nec Catholicis copulari. »

AUG. Numquid propterea dicere non debemus, quod bonus Deus fecerit mundum, quia hoc etiam dicit Manichæus? sed cum quæritur unde fecerit, ibi discernimur. Nos enim dicimus, ex his quæ non erant; « Quoniam » ipse dixit, et facta sunt¹: » ille autem ex duabus naturis, boni scilicet et mali, quæ non solum jam erant, sed semper erant. Hæc ergo quæ non simul dicimus, non sinunt esse nos socios eorum ex illo quod simul dicimus. Item si interrogemur utrum sit Deus; et nos et Manichæi respondemus: Est Deus: et in hoc utrique separamur ab illo stulto, qui dixit in corde suo: « Non est Deus²; » sed

¹ Psal. cxlviii, 5. — ² Id. xliii, 1.

cum quæritur qualis sit Deus; a Manichæorum nefaria fabula, magna discretione distinguimur. Nos enim dicimus incorruptibilem atque defendimus; illi vero fabulantur corruptibilem Deum. De ipsa quoque Trinitate interrogati, utrique dicimus, Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius ejusdemque esse naturæ: nec ideo tamen vel nos sumus Manichæi, vel ipsi Catholici; dicunt enim alia de Patre et Filio et Spiritu sancto in quibus ab eis diversissimi eisque adversissimi sumus. Unde ista quæ simul dicimus, adversus aliorum errores qui ea negant, fidenter asserimus: nec timemus ne Manichæos nos appellent, et se inde præferant nobis, quia cum Manichæis dicimus, quod ipsi quoniam nolunt dicere, propterea redarguuntur a nobis.

Sicut ergo Arianus ideo est hæreticus, quia nobiscum non dicit unam Trinitatis essentiam, quod nobiscum dicit etiam Manichæus; ita et vos hæretici estis, non dicendo nobiscum naturale peccatum, quod nobiscum dicit etiam Manichæus: sed non ideo sumus Manichæi; quod enim dicit etiam ille, non ita dicimus sicut ille. Nos enim naturam nostram bonam voluntario peccato illius ex quo nati sumus, dicimus esse vitiatam, unde omnes sub peccato nascimur, et ipse noster ortus in vitio est, quod dicit Ambrosius¹: ille autem naturam malam nobis portat² alienam, cujus nos affirmat commixtione peccare. Denique, nos sanandæ nostræ etiam parvulos offerimus Salvatori: ille autem Christum non ideo existimat necessarium, ut naturam nostram sanet in nobis, sed ut alienam se jungat a nobis. Cernis nempe, et in eo quod peccatum naturale simul dicimus, quanta diversitate distemus.

Similiter et in eo quod simul dicimus, malam esse concupiscentiam carnis, qua caro concupiscit adversus

¹ Ambros. lib. 1. de Pœnit. cap. 2. vel 3. — ² Forte importat.

spiritum, cum quæritur unde hoc sit malum, discretissimi reperimur. Nos enim cum Ambrosio dicimus, hanc foedam discordiam carnis et spiritus per prævaricationem primi hominis in nostram vertisse naturam: ille autem cum suis dicit, ut invicem adversentur caro et spiritus, alienam nobis, quæ semper mala fuit¹, adhæsisse naturam. Unde nos poscimus Salvatorem, ut hoc vitium nostrum sanetur: ille vero, ut a nobis aliena natura, quæ sanari omnino non potest, auferatur. Etiam hic cur non attendis, in eo quod carnis concupiscentiam spiritui resistentem simul malam dicimus, quanta dissimilitudine separemur? Cur non attendis, nec nos esse Manichæos, quia cum eis aliqua dicimus, et vos esse hæreticos, quoniam cum eis illa non dicitis? Si enim cum illis diceretis esse naturalia mala, et nobiscum contra illos diceretis unde sint ista, quia non sunt de aliena natura Deo cœterna, Pelagiani hæretici non essetis: nunc vero concupiscentiam, qua caro concupiscit contra spiritum, negando malam esse, et de vitiata natura nostra esse, facitis ut illi ex aliena esse concludant; ac sic et hæretici novi estis, et hæreticos veteres, quos perverse fugitis, adjuvatis. Desine ergo mihi opponere magistrum Manichæum, sed mecum potius sequere Ambrosium; et Arianos intueri, eosque in eo saltem, quod te melius sapiunt, imitare; qui nos Manichæos esse non dicunt, quamvis cum Manichæis dicamus unam Patris et Filii et Spiritus sancti esse naturam, ubi nobis contentiosissime contradicunt.

XXXI. JUL. « Verum vehementem objectionem putasti, ut diceres unde in ipso primo homine, vel in diabolo qui Angelus factus fuerat, mala extitisset voluntas: quam tamen ais ideo esse ortam in opere Dei, id est, vel in Angelo, vel in homine, non quia Dei opus erat, sed

¹ Ambros. lib. 7. in Luc. 12.

quia de nihilo factus erat. Vide ergo ne et tu per alteras vias æternam dicas fuisse mali necessitatem. Nam si hæc fuit causa exoriendi mali in opere Dei, quoniam de nihilo id factum esse constabat; antequam fieret autem quod esset, hoc nihilum semper fuit, id est, antequam fieret id quod esset, nunquam aliquid fuit, et hoc quod nunquam fuit, nihil fuisse dicitur: ab æterno ergo nunquam fuit, quod non fuit antequam fieret a Deo, cujus substantia sola sine principio est: hoc ergo inane, id est, nihil, antequam per rerum finiretur existentiam, semper fuit. Non ergo factum est hoc nihilum: sed factæ sunt creaturæ, et illud nihil esse cessavit. In ea ergo creatura, quæ facta de nihilo est, tu ideo malum commentaris exortum, quoniam de nihilo facta erat. Malum ergo in homine exortum origini reputavisti; atque origo, id est, nihilum, dicitur a te causa fuisse peccati. Non enim, inquis, propterea in homine malum exortum est, quoniam a Deo factus fuerat; sed quia de nihilo factus fuerat. Si ergo ideo malum exortum est, quia conditio nihili præcedentis id exegit; hoc autem nihilum æternum fuit: immutatis semitis incidisti, et pendes omnino in præceptoris tui laqueo, ut malum ambo ab æterno esse fateamini. Sed in hoc quoque ille prudentior: inducens enim naturale peccatum, dixit æternam fuisse substantiam tenebrarum, quæ sine voluntate peccatoris malum hoc inesse compelleret. Rei ergo, cujus faciebat necessitatem, auctorem dedit, ut malum quod substantias pervadebat, videretur habere cogentem: tu vero plumbo ingenii non ferendo, confirmas necessitatem mali, sed negas necessitatis auctorem. Et sicut in parvulis, ita in ipso priore peccati operatore opus relinquis; ac dicis nescio quid magnum posse intelligi, ut illud nihil valuerit plurimum, cum nihil esset. »

AUG. Nihil vales, sed tu, asserendo quod nihil, cum sit nihil, valeat aliquid: nec intelligis, cum dicitur Deus de nihilo fecisse quæ fecit, non dici aliud, nisi quia de se ipso non fecit: non enim antequam aliquid faceret, coæternum illi erat aliquid facere. De nihilo est ergo, quod non est de aliquo: quia etsi fecit Deus aliqua de aliis rebus, has ipsas de quibus ea fecit, de nullis fecerat rebus. Peccare autem nulla res posset, si de natura Dei facta esset; nec jam facta esset, sed de illo esset, quidquid esset, et hoc quod ille esset: sicut est Filius¹, et Spiritus sanctus, quoniam de illo sunt, hoc quod illesunt, alius nascendo, alius procedendo; atque ita sunt de illo, ut nunquam fuerit ipse prior illis. Et ideo ista natura non potest omnino peccare; quia non potest se ipsa deserere, nec meliorem habet cui debeat inhærere, et cuius possit desertione peccare. Nec tamen ita rationalis est facta creatura, ut haberet peccandi necessitatem: sed nec possibilitatem haberet, si natura Dei esset; quoniam Dei natura peccare nec vult posse, nec potest velle.

XXXII. JUL. «Hoc enim nihil, de quo facta sunt omnia, affirmas causam fuisse peccati. Tantum igitur facit apud te nihili hujus potentia, quantum apud Manichæum principis tenebrarum. Ambo ergo dicitis, etiam primi mali necessitatem fuisse: sed dat ille soliditatem vel malam; tu inanitatem, æque tamen malam: ille ergo dicit, violentam substantiam; tu violentum æque, sed nihilum. Vide ergo syllogismi tui finem: nihilum nempe, cum necdum quidquam esset creatum, æternæ erat inanitatis indicium; sed hoc ipsum nihilum, id est, inanitas, orientibus est finita creaturis: desivit enim nihil esse, cum cœpit aliquid esse. Ipsum ergo nihilum etiam cum erat, non erat; quoniam tunc intelligitur

¹ Forte et Filius.

fuisse, cum necdum aliquid erat. Postea vero quam factæ res sunt, hoc inanitatis indicium, id est, nihilum, sicut substantiam nunquam habuerat, ita etiam vocabulum suum perdidit, factumque est, ut quod in re nunquam extiterat, etiam ipsum nomen amitteret. Hujus ergo tu violentia malum et in Angelo et in homine commentaris exortum: quo quid furiosius dici potest?»

AUG. Tu potius maledicendi studio furere videris. Ego non dixi violentum nihil: non enim est aliquid, quod possit esse violentum. Nec Angelus, nec homo vi aliqua peccare compulsus est; nec peccassent, si peccare noluisent, qui etiam nolle potuissent: verum et posse peccare non in his esset, si natura Dei essent.

XXXIII. JUL. «Magnam, inquis, vim habuit res quæ non erat, ob hoc solum, quia nunquam fuerat, verum tum posse plurimum cœpit, postquam et ipsum nomen amisit; sortitumque est hoc nihilum magnam dominationem, postquam etiam appellatio ejus interiit.»

AUG. Si id quod nihil est, aliquid esset, apud te diceretur sortitum magnam dominationem: quandoquidem vanitas, sive falsitas, ita tibi dominatur, ut tandiu te ista inania garrere compellat.

XXXIV. JUL. «Macte virtute sapientiæ, qui novæ et a te inventæ primum disputationis regulis, secunda primorum negatione complecteris, et corpora capitibus trunca componis. Non invidemus subtilitatibus tuis: quin imo christiana humanitate miseramur, quod dignum reperisti exitum dogmati tuo, ut profectus a criminibus innocentum, ad nihilum pervenires.»

AUG. Ad nihilum tu potius pervenisti, quod te ita delectat, ut inde recedere, vel redire adhuc nolis: qui me propterea dicis id quod nihil est, dixisse esse aliquid, ut tam multum tu diceres nihil.

XXXV. JUL. « O sanitatem, o elegantiam disputantis! Non ideo, inquit, malum exortum est in homine, quia a Deo factus est, sed ideo quia de nihilo¹. « Ostendimus jam acumen, quo vis maxima huic nihilo subrogata est: nunc illud admoneo, quod etiam superior conflictus fecit intelligi, nec primum malum peccantis fuisse voluntate susceptum, si illud nasci conditio venientis de nihilo stirpis exegit. »

AUG. Non exegit peccatum nasci ulla conditio stirpis de nihilo venientis: quandoquidem illud exigitur, quod compellitur reddi vel fieri: Angelum vero vel hominem, quibus et in quibus prima sunt orta peccata, peccare nulla res compulit; sed libera voluntate peccarunt: quod et nolle possent, quia nec cogebantur ut vellent; et tamen velle non possent, si de Deo naturam habent, non de nihilo facti essent.

XXXVI. JUL. « Dedisti igitur et primi naturam mali, sed inaniorem quam Manichæus, æque tamen æternam. Pugnandum super hoc non est: claret omnino quia maneat inter vos fœdus, quod naturalis mali et æterni mali catena connectit. »

AUG. Insulsissime, non potest æternum esse quod nihil est, non potest æternum esse quod nulla res est, postremo non potest esse æternum quod non est.

XXXVII. JUL. « Egi certe, ut fidem disputationis decebat; illudque quod tu argumentando effeceris, id est, ideo in opere Dei ortam voluntatem malam quia fuisset homo creatus ex nihilo, ratio perscrutata contrivit; ostendens videlicet, te immutatis vocabulis idem dixisse, quod Manichæus finxit et credidit, id est, primum quoque peccatum æternarum tenebrarum violentia genitum. »

AUG. Jam te superius admonuimus, æternum non posse

¹ Lib. 2, de Nupt. et Conc. c. 28.

esse, quod non est: quid est ergo quod dicis, ideo me comparandum esse Manichæo, quia Manichæus æternarum tenebrarum violentia genitum dixit primum esse peccatum? quibus tenebris dedit ille substantiam; ego autem nihilo dare substantiam non potui, ut ob hoc et ego quasi constituerem tenebras æternas, æternum scilicet nihil. Sicut autem substantiam; ita violentiam vel æternitatem dare nihilo non potui: nullo quippe modo, vel violentum, vel æternum, sicut jam diximus, potest esse quod nihil est. Frustra igitur adversus me voluisti disputare quod nihil est.

XXXVIII. JUL. « Verum ne tu detectum temet inspiciens, illo tentes erumpere, ut referas non te dixisse: Ideo malum ortum est in opere Dei, quoniam ex nihilo factum est; sed, ideo potuit oboriri, quia ex nihilo factum est: ostendendum est, quanto violentioribus laqueis illigeris. Si enim dixeris possibilitatem te mali, non necessitatem, æterni illius nihili viribus imputasse: nos referimus, quod potuit oriri mala voluntas in homine, non est certe aliud quam arbitrium liberum: ideo enim potuit oriri mala voluntas, ut oriri posset et bona. Hæc libertas est, in qua se ratio exercet, propter quod ad imaginem Dei homo factus asseritur, per quam creaturis cæteris antecellit. Si ergo quod in homine mala voluntas potuit exoriri, nihil est aliud quam arbitrii libertas; et hoc tantum est, ut per ejus insignia cæteris antistet animantibus: tu qui hanc possibilitatem profiteris ideo fuisse in homine, non quia a Deo, sed quia de nihilo factus est, novo dogmatis prodigio illud nihil, id est, antiquam inanitatem, tanti boni, id est, liberi arbitrii causam pronuntias. Denique ut res brevi interrogatione luceat: hoc quod dixisti, » Nec ideo tamen potuit oriri voluntas mala, quia a Deo factus est homo, sed ideo quia de nihilo factus est

homo: « Hoc, inquam, ipsum quod potuit oriri voluntas, bonum esse, an malum credis? id est, ipsam facultatem oriendæ voluntatis, quam nihilo reputavisti, probam arbitraris, an pessimam? Si bonam dixeris: ergo non Deus est boni causa, sed nihilum. Sin autem, hoc esse insanissimum videns, malam eam pronuntiaveris; quippe quam dicis non Deo reputandam esse, sed nihilo: protestaberis nos nihil adversum te collegisse versute, sed bona disputandi fide malam fidem tui dogmatis subruisse. Stat ergo inconcussum quod egimus, te videlicet et Manichæum, etiam primi hominis voluntatem malam necessitati æternæ originis imputasse.

AUG. Quid tibi responderi posset, qualitercumque vilisti: sed frustra es conatus obsistere veritati, quasi respondens verbis meis, et non respondens verbis meis. Sic enim disputasti, tanquam ego dixerim, Nec ideo tamen orta est ex bono voluntas mala; quod ego non dixi: sed dixi, Nec ideo tamen ex bono potuit oriri mala voluntas¹, quia bonum factum est a Deo bono, sed quia de nihilo factum est, non de Deo. Sicut eadem verba etiam ipse posuisti. Quid est ergo quod ita respondendum putasti, quasi ego dixerim, Nec ideo tamen orta est; cum ego dixerim, Nec ideo tamen oriri potuit; et tandiu locutus es adversus eum, qui necessitatem mali ut oriretur ex bono, ex hoc dixit irruisse, quia ipsum bonum a Deo de nihilo factum est, non de Deo; cum ego non necessitatem tribuerim tali causæ, sed possibilitatem mali; quia non dixi ideo esse ortum, sed ideo potuisse oriri ex bono malum? Et accusasti tandiu nihil, et violentum fecisti nihil; quasi peccare angelum et hominem inevitabili necessitate compulerit nihil.

Nunc ergo ad mea verba tandem redi, sicut redire cœ-

¹ Lib. 2. de Nupt. et Conc. 28.

pisti. Proponis enim tibi quæstionem, tanquam tibi subito venisset in mentem, respondere quid possem; cum hoc ego longe ante in eo, cui reluctaris, libro posuerim. Dicis enim: « Referre me posse, non me dixisse, Ideo malum ortum est in opere Dei, quoniam ex nihilo factum est; sed, Ideo potuit oboriri, quia ex nihilo factum est. » Hoc prorsus dixi, ideo potuit oboriri dixi, non ideo dixi ortum: possibilitatem mali dedi huic causæ, non necessitatem. Rationalis quippe creatura cum primum facta est, ita facta est, ut si peccare nollet, nulla necessitate urgeretur ut vellet, aut etiam non volens, id est, invita peccaret, et non quod vellet faceret bonum, sed malum quod nollet hoc ageret: ubi jam non peccatum illud quod simpliciter peccatum dicitur, sed etiam pœna peccati est. Verumtamen male aliquid velle, vel mali aliquid etiam nolens facere, omnino non posset, nisi de nihilo facta esset, id est, si Dei natura esset. Sola enim Dei natura de nihilo facta non est, quia nec facta est; et ideo nullo prorsus modo mutari potest. Quod cum dicimus, non vires nihilo damus, quasi potuerit facere aliquid, vel fecerit aliquid, cum sit nihil: sed naturam Dei non esse dicimus, quæ peccare potuit. Sequitur autem, ut natura quæ Dei natura non est, facta sit; neque enim Deo coæterna est: et si facta est, de nihilo facta sit, quia et illæ quæ de aliis naturis factæ sunt, stirpem de nihilo ducunt; quoniam naturæ de quibus factæ sunt, antequam fierent, nihil fuerunt, hoc est, omnino non fuerunt.

Sed, inquis, « Ideo potuit oriri voluntas mala, ut oriri posset et bona. » Quasi non cum bona voluntate factus sit vel angelus vel homo. Factus est rectus, sicut dixit Scriptura: non ergo quæritur, unde in illo potuerit oriri bona voluntas¹, cum qua factus est; sed unde mala cum qua

¹ Eccli. vii, 30.